

O. KAZIMIERZ LIJKA OMI

GENEZA I TREŚĆ MODLITW PO CZYTANIACH WIGILII PASCHALNEJ

Odnowione obrzędy Wigilii Paschalnej zawierają siedem czytań ze Starego Testamentu, które przeważnie zostały przejęte ze starożytnej tradycji, oraz dwa czytania z Nowego Testamentu. Po każdym czytaniu z ksiąg starotestamentalnych następuje psalm responsoryjny i kolekta¹.

Ponieważ czytania przybliżają i wyjaśniają paschalne misterium Chrystusa, dlatego wszędzie tam, gdzie to jest możliwe, należy odczytać je wszystkie, „aby zachować charakter Wigilii Paschalnej”². Ze względu na „okoliczności pastoralne” można zmniejszyć ilość czytań starotestamentalnych do trzech, a w przypadku nagłym do dwóch. Zawsze jednak ma być czytanie z 14-tego rozdziału Księgi Wyjścia³. „Znaczenie typologiczne tekstów Starego Testamentu opiera się na Nowym i ukazuje się w modlitwie wypowiedzianej przez kapłana po poszczególnych czytaniach”⁴.

Liczba modlitw była w historii różna i pozostawała na ogół w relacji do ilości czytań. Natomiast sprawa czytań w różnych liturgiach była zróżnicowana co do wyboru tekstów, ich liczby i długości⁵. Zróżnicowanie to jest również widoczne w liturgii rzymskiej. W *Sakramentarzu gelazjańskim*, zawierającym liturgię z VI i VII w., znajduje się odniesienie do dziesięciu czytań starotestamentalnych i Ps 41 oraz jest tam dwanaście oracji, z tym że pierwsza oracja poprzedza czytania⁶, z kolei *Sakramentarz gregoriański* redukuje liczbę czytań i oracji do czterech lub ośmiu, w za-

¹ *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum*. Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, nr 20 i 23, s. 276n. (odtąd: MR). Liturgia Triduum Paschalnego jest identyczna z zawartą w pierwszym wydaniu *Mszału* w 1970 r.; dotyczy to również paginacji; por. *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 167n. (odtąd: MRP).

² KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt wielkanocnych „Paschalis sollemnitatis”* (16 I 1988), nr 85, Not 24 (1988), s. 81–107; wyd. pol. w: RBL 41 (1988), nr 5, s. 368–391 (odtąd: LO).

³ MR nr 21, s. 275; MRP, s. 167.

⁴ LO nr 86.

⁵ A. NOCENT, *Celebrare Gesi Cristo. L'Anno liturgico*, t. IV: *Tempo pasquale*, Assisi 1977, s. 156; M. RIGHETTI, *Manuale di storia liturgica. L'Anno liturgico*, t. II, Milano 1969, s. 264n.

⁶ *Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Cod. Vat. Reg. lat. 316/Paris Bibl. Nat. 7193, 41/56), (Sacramentarium Gelasianum)*, wyd. L.C. MOHLBERG, L. EIZENHOFER, P. SIFFRIN, *Rerum Ecclesiasticarum Documenta, Fontes IV*, Roma 1960, nr 431–442, s. 70–72 (odtąd: GeV).

leżności od typu sakramentarza⁷. W późniejszym czasie przeważa tendencja dwunastu czytań, co od XII w. staje się normą w Kościele rzymskim⁸. Taka sytuacja jest praktycznie do 1956 r., kiedy wychodzą nowe Obrzędy Wielkiego Tygodnia zawierające cztery czytania, kantyki i oracje⁹. Wprawdzie liturgia Wigilii Paschalnej zostaje odnowiona już w 1951 r., ale wszystko jest na zasadzie *ad experimentum*¹⁰. Dopiero dekret Kongregacji Obrzędów z 1955 r. wprowadza nowy porządek liturgii Wielkiego Tygodnia¹¹.

Przepisy dotyczące postaw w czasie modlitwy po czytaniach Obrzędy z 1951 r. mają podobne do tych z *Mszалу* wydanego przed 1956 r.¹² Przed oracją wszyscy wstają, potem klękają, modląc się w ciszy, następnie wstają i kapłan odmawia modlitwę. *Ordo* z 1956 r. precyzuje, że kapłan odmawia modlitwę w tonie ferialnym i ze złożonymi rękoma¹³.

W 1970 r. wydany zostaje *Mszal* Pawła VI, w którym dokonano zmian dotyczących m.in. Triduum Paschalnego. Odnośnie do oracji *Mszal* podaje, że po psalmie responsoryjnym wszyscy wstają, kapłan mówi: „Módlmy się”, wszyscy przez pewien czas modlą się w ciszy, potem kapłan odmawia kolektę¹⁴. Zamiast psalmu responsoryjnego może być chwila świętego milczenia i w takim przypadku opuszcza się ciszę po wezwaniu „Módlmy się”¹⁵. O takiej możliwości wyboru między psalmem a ciszą nic nie mówi List okólny z 1988 r., który wspomina natomiast o śpiewaniu psalmu z refrenem powtarzanym przez lud¹⁶. Również List nic nie mówi o redukcji czytań do dwóch.

⁷ Por. RIGHETTI, *dz. cyt.*, s. 264n; W artykule korzysta się z *Das Sacramentarium Gregorianum nach dem Aachener Urexemplar*, H. LIETZMANN (wyd.), *Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen*, z. 3, Münster 1968, nr 84, 1–6, s. 51 (odtąd: GrH).

⁸ RIGHETTI, *dz. cyt.*, s. 265.

⁹ *Ordo Hebdomadae Sanctae instauratus*. Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1956, s. 116–120 (odtąd: OHS).

¹⁰ ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW, Dekret *Dominicae Ressurrectionis* (2 II 1951), AAS 43 (1951), s. 134: *Ex duodecim lectionibus, in missali romano propositis, leguntur prima cum sua oratione, quarta, octava et undecima cum suis canticis et orationibus*.

¹¹ TAZ, Dekret *Maxima redemptionis nostrae mysteria* (16 XI 1955), AAS 47 (1955), s. 838–847.

¹² *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum s. Pii V Pontificis Maximi jussu editum*. Editio vigesima septima juxta typicam Vaticanam, Turonibus 1950, s. 189: *Qua completa, Sacerdos dicit: Oremus, Diaconus: Flectamus genua, et Subdiaconus: Levate*. Natomiast w Dekrecie z 1951 r. wytyczne brzmią następująco: *In fine lectionis, vel post canticum, dicuntur orationes, hoc modo: omnes surgunt, sacerdos dicit Oremus, diaconus Flectamus genua, et omnes, flexis genibus, per aliquod temporis spatium in silentio orant; dicto a subdiacono Levate, omnes surgunt, et sacerdos dicit orationem* (AAS 43 [1951], s. 134).

¹³ OHS nr 16, s. 116: *omnes surgunt, et celebrans dicit orationem, in tono feriali, et iunctis manibus*; por. *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, Summorum Pontificum cura recognitum*. Editio trigesima tertia juxta sextam Vaticanam post typicam, Turonibus 1959, nr 16, s. 191.

¹⁴ MR nr 23, s. 276.

¹⁵ *Tamże*.

¹⁶ LO nr 86.

Modlitwy po czytaniach starotestamentalnych Wigilii Paschalnej zawarte w *Mszale* Pawła VI pochodzą z *Sakramentarza gelazjańskiego* i *Sakramentarza gregoriańskiego*. *Mszał* zawiera dziesięć modlitw, z których w trzech przypadkach podano po dwie oracje do wyboru¹⁷. Przy omawianiu modlitw poprzedzi się je tytułami zawartymi w *Mszale*, a odnoszącymi się do czytań.

1. Stworzenie świata i człowieka: Rdz 1,1–2, 2 lub 1,1.26–31a

Omnipotens sempiternus Deus,
qui es in omnium operum tuorum dispensatione mirabilis,
intellegant redempti tui, non fuisse excellentius,
quod initio factus est mundus,
quam quod in fine saeculorum
Pascha nostrum immolatus est Christus.
Qui vivit et regnat in saecula saeculorum.

Kolekta została zaczerpnięta z *Sakramentarza gelazjańskiego*, gdzie występuje po drugim czytaniu nawiązującym do Noego (Rdz 5–8)¹⁸. W *Mszale* Piusa V (przed 1956 r.) znajduje się po dziewiątym czytaniu z Wj 12,1–11, zaś *Mszał* Pawła VI łączy ją z perykopą z Rdz 1,1–2,2.

W inwokacji tej modlitwy Bóg jest określony jako wszechmogący i wieczny. Przymioty te występują w Piśmie św. dosyć często¹⁹. Bóg sam mówi o sobie do Abrama: „Jam jest Bóg Wszechmogący” (Rdz 17,1); podobnie mówi do Jakuba (Rdz 35,11). Określenie to występuje kilka razy w Nowym Testamencie (2 Kor 6,18; Ap 1,8; 4,8; 11,17; 19,6 i 21,22). Na wieczność Boga wskazuje m.in. Psalmista, gdy mówi: „Ty zaś, o Panie, na wieki zasiadasz na tronie” (Ps 102,13); „(...) od wieku na wieki Ty jesteś Bogiem” (Ps 90,2). Izajasz nazywa wiecznym Boga, Stwórcę krańców ziemi (Iz 40,28). Wyrażenie: „wszechmocny i wieczny” odnosi się do Boga, Stwórcy wszystkiego, w 2 Mch 1,25.

Modlitwa wspomina dzieło stworzenia świata, o którym opowiada czytanie z Księgi Rodzaju. Dzieło stworzenia, które było bardzo dobre (Rdz 1,31), w zestawieniu z dziełem zbawienia schodzi jednak na drugi plan, gdyż dzieło zbawienia jawi się jako „wspanialsze”. To dzieło miało swoje etapy przygotowawcze w historii zbawienia, jak np. potop i przymierze Boga z Noem oraz wyjście z Egiptu. Nie może więc dziwić fakt łączenia tej oracji w przeszłości z odnoszącymi się do tych tematów biblijnymi perykopami. Jednak ostatnie połączenie wydaje się być najodpowiedniejszym, gdyż spośród starotestamentalnych wydarzeń oracja nawiązuje tylko do stworzenia świata, a z dzieł zbawczych Nowego Testamentu wymienia wielka-

¹⁷ MR nr 24–30, s. 276–279; MRP, s. 167–170.

¹⁸ GeV 433.

¹⁹ Terminy są omówione w: G. FERRARO, *Commento biblico alla coletta della Domenica II „per annum”*, Not 36 (2000), nr 9–10, s. 477n.

nocną ofiarę Chrystusa. Syn Boży przyjął w swoim człowieczeństwie ciało z tego stworzonego świata i przemienił je w zmartwychwstaniu na ciało chwalebne, wolne od zniszczenia²⁰. Przekształcił On również nasze ciało poniżone, które powstało z prochu i podlega zniszczeniu, na podobne do swego chwalebego ciała (por. Flp 3,21), które jest niezniszczalne i nieśmiertelne (1 Kor 15,52-54). Tajemnica działania Bożego budzi w człowieku podziw i równocześnie pragnienie zrozumienia Jego dzieł. Chrystus nieraz apelował do swoich słuchaczy, aby Go słuchali i chcieli zrozumieć (Mt 15,10; Mk 7,14), wielu bowiem Go nie rozumiało (Mt 13,14; Łk 2,50; 18,14).

Św. Paweł, pisząc o tajemnicy zbawienia dokonanego przez Boga w Chrystusie, wskazuje, że wielka mądrość i zrozumienie tego dzieła jest łaską (Ef 1,7-9) i zachęca do usiłowania zrozumienia tego, co jest wolą Pana (Ef 5,17). I właśnie kolekta po pierwszym czytaniu jest tym „usiłowaniem” zrozumienia dzieł i woli Boga.

Druga oracja odnosi się do czytania o stworzeniu człowieka (Rdz 1,1.26-31a).

Deus, qui mirabiliter creasti hominem
et mirabilis redemisti,
da, nobis, quaesumus,
contra oblectamenta peccati mentis ratione persistere,
ut mereamur ad aeterna gaudia pervenire.
Per Christum Dominum nostrum.

Kolekta pochodzi z *Sakramentarza gregoriańskiego*, gdzie następuje po pierwszym czytaniu z Rdz 1,1 nn²¹. Jest ona również w *Mszale* z 1950 r. i w OHS, i zawsze odnosi się do tego samego czytania z Rdz 1,1-2,2. *Mszał* posoborowy łączy ją z czytaniem krótszym (1,1.26-31a), którego treść koncentruje się na pierwszym opisie stworzenia człowieka. Modlitwa ta w swej części inwokacyjnej i anamnetycznej pokrywa się z oracją na Boże Narodzenie, zawartą w *Sakramentarzu gregoriańskim*²².

Podobnie jak oracja odnosząca się do czytania o stworzeniu świata, tak i ta, która złączona jest z opisem stworzenia człowieka, zestawia wydarzenie starotestamentalne z nowotestamentalnym odkupieniem, podkreślając, że to drugie dzieło Boga jest cudowniejszym od pierwszego. Najbardziej przedziwnym w stworzeniu człowieka wydaje się być stworzenie go na obraz Boży (Rdz 1,27). Człowiek został powołany, aby się rozwijać i przechodzić ze stanu obrazu Boga do osiągnięcia pełnego podobieństwa do Niego. Doskonałym obrazem Ojca jest Jezus Chrystus, zaś chrześcijanin, włączony w Chrystusa przez chrzest, staje się Jego obrazem i wzrastając w doskonałości staje się coraz bardziej podobny do Niego²³. Człowiek odkupiony przez Chrystusa musi jeszcze walczyć z grzechem, musi przeciwstawiać się powa-

²⁰ S. CZERWIK, *Liturgia Wigilii Paschalnej*, w: J. NOWAK (red.), *Święte Triduum Paschalne. Komentarze biblijno-liturgiczne i medytacje*, Kielce 2001, s. 189.

²¹ GrH 84, 1.

²² GrH 9, 6.

²³ J. KUDASIEWICZ, *Biblia Wigilii Paschalnej. Stworzenie świata i człowieka*, w: J. NOWAK (red.), *dz. cyt.*, s. 207.

bom grzechu. Obecny w oracji termin *oblectamentum* może oznaczać: powab, rozkosz, wesołość, rozrywkę, uwiedzenie, przyjemność, zabawę²⁴. Temu powabowi grzechu nie oparli się pierwsi rodzice, którzy dali się zwieść szatanowi. Nowy Adam nie uległ kuszeniu szatana, oparł mu się siłą ducha i wysłużył ludziom możliwość udziału w wiecznej radości. Z tej możliwości będą na pewno korzystać ci, którzy na wzór Chrystusa będą się opierać grzechowi. Chrześcijanie są jednak świadomi swoich słabości, dlatego kapłan w kolekcie prosi Boga o siłę ducha, która jest potrzebna, by oprzeć się powabom grzechu. Przed takimi powabami grzechu zdaje się przestrzegać św. Paweł, który powiada: „Żyjmy przyzwoicie jak w jasny dzień: nie w hulankach i w pijatykach, nie w rozpuście i wyuzdaniu” (Rz 13,13).

2. Ofiara Abrahama: Rdz 22,1-18 lub 1-2.9a.10-13.15-18

Deus, Pater summe fidelium,
qui promissionis tuae filios diffusa adoptionis gratia
in toto terrarum orbe multiplicas,
et per paschale sacramentum
Abraham puerum tuum
universarum, sicut iurasti, gentium efficis patrem,
da populis tuis digne ad gratiam tuae vocationis intrare.
Per Christum Dominum nostrum.

Oracja ta w *Sakramentarzu gelazjańskim* odnosi się również do czytania o ofierze Abrahama²⁵; tak samo jest w *Mszale Rzymskim* z 1950 r. Bóg nazwany jest tu Ojcem wszystkich wierzących, który przez swoją łaskę pomnaża liczbę przybranych dzieci. Uczynki ludzkie nie poprzedzają łaski Bożej, bo wszystko pochodzi od Boga „na zasadzie łaski”²⁶. Bóg daje łaskę powołania do grona wierzących i oczekuje od człowieka odpowiedzi. Powołanie to realizuje się przez paschalny sakrament chrztu²⁷, dzięki któremu rośnie liczba dzieci Bożych.

W modlitwie jest również nawiązanie do Abrahama, który nazwany jest ojcem wszystkich narodów. W Księdze Rodzaju Bóg obiecuje Abrahamowi, że go uczyni ojcem mnóstwa narodów (Rdz 17,5). Abraham uwierzył i Pan poczytał mu to za sprawiedliwość (Rdz 17,6; Rz 4,3). Wiara Abrahama została poddana próbie, gdy miał złożyć w ofierze swojego syna Izaaka. Autor Listu do Hebrajczyków ujmuje to wydarzenie następująco: „Dzięki wierze Abraham, wystawiony na próbę, ofiarował Izaaka, i to jedyne go syna składał na ofiarę, on, który otrzymał obietnicę, któremu powiedziane było: Z Izaaka będzie dla ciebie potomstwo. Pomyślał bowiem, iż Bóg

²⁴ A. JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Poznań 1958, s. 455; por. M. PLEZIA (red.), *Słownik łacińsko-polski*, t. III, Warszawa 1969, s. 655.

²⁵ GeV 434.

²⁶ X. LÉON-DUFOUR, *Słownik teologii biblijnej*. Poznań 1990, s. 39.

²⁷ Tekst modlitwy w GeV i MR nie ma terminu „chrzest”, ale tylko *paschale sacramentum*, co jednak rozumiane jest jako chrzest; por. L. BOUYER, *Misterium paschalne*, Kraków 1973, s. 361, przyp. 9.

mocen jest wskrzesić także umarłych, i dlatego odzyskał go, na podobieństwo [śmierci i zmartwychwstania Chrystusa]” (Hbr 11,17-19). Abraham przeszedł próbę zwycięsko i za to otrzymał obietnicę Bożego błogosławieństwa i liczego potomstwa (Rdz 22,17). Jego syn, Izaak, jest figurą ofiarującego się na śmierć Chrystusa, jest on też figurą katechumenów, którzy powinni być przygotowani nawet na śmierć męczeńską²⁸. Prawdziwym i jedynym w swoim rodzaju potomkiem Abrahama jest Chrystus (Mt 1,1; Ga 3,16), który JEST równocześnie przed Abrahamem (J 8,58). Skoro Abraham jest ojcem wszystkich tych, którzy wierzą (Rz 4,11), to Chrystus jest Ojcem wszystkich tych, którzy wierzyli przed Abrahamem, po nim i którzy wierzą w Niego, w Jego śmierć krzyżową i zmartwychwstanie. Wiara chrześcijan jest przypieczętowana przyjęciem chrztu. Ze źródła chrzcielnego rodzą się synowie obietnicy powołani do życia wiarą przez Boga, który czyni ich synami w swoim Synu²⁹.

Wiara chrześcijan podlega próbom i dlatego w modlitwie jest kierowana prośbą do Boga, Ojca wszystkich wierzących, aby dał ludowi godnie odpowiedzieć na łaskę powołania do grona wierzących.

3. Przejście przez Morze Czerwone: Wj 14,15–15,1

Deus, cuius antiqua miracula
etiam nostris temporibus coruscare sentimus,
dum, quod uni populo a persecutione Pharaonis liberando
dexteræ tuæ potentia contulisti,
id in salutem gentium per aquam regenerationis operaris,
praesta, ut in Abrahae filios et in Israeliticam dignitatem
totius mundi transeat plenitudo.
Per Christum Dominum nostrum.

Czytania z Księgi Wyjścia nigdy nie należy opuszczać. Jest ono związane z dwiema oracjami do wyboru. Powyższa kolekta pochodzi z *Sakramentarza gelazjańskiego*³⁰. *Sakramentarz gregoriański* ma ją w formie skróconej³¹. Ma ją również *Mszal Piusa V*, natomiast w OHS jest ona częściowo zmieniona. We wszystkich przypadkach modlitwa ta jest złączona z czytaniem z Księgi Wyjścia. Oracja z *Sakramentarza gelazjańskiego* wspomina o uwolnieniu z niewoli egipskiej i o godności wybranego ludu.

W anamnezie kolekty jest nawiązanie do dawnych cudów Boga, które jaśnieją w obecnych czasach. Spośród dawnych cudów wymienia się tu wybawienie od prześladowań faraona i przeprowadzenie przez Morze Czerwone. Nowym cudem

²⁸ MARIA RENATA OD CHRYSUSA, *Vivere cum Ecclesia*, t. IV: *Wielki Post*, Kraków 1949, s. 85.

²⁹ S. ESPOSITO, *La notte splenderà come il giorno. La veglia pasquale*, S. Agata dei Due Golfi 1999, s. 87.

³⁰ GeV 435.

³¹ GrH 84, 2.

jest chrzest, który prowadzi wszystkie narody do zbawienia. Chrystus, jako nowy Mojżesz, prowadzi ludy do wolności synów Bożych przez morze swojej krwi i wody, która dała moc sakramentom. Niewola egipska przypomina niewolę szatana, a wojska faraona utopione w morzu symbolizują grzechy utopione w wodzie chrzcielnej³². Przejście przez Morze Czerwone jest zatem typem sakramentu chrztu³³. Prośba kolekty obejmuje całą ludzkość i zawiera się w niej nadzieja Kościoła na to, że Bóg może sprawić, iż wszyscy wejdą do liczby synów Abrahama i do ludu wybranego.

Deus, qui primis temporibus
impleta miracula novi testamenti luce reserasti,
ut et Mare Rubrum forma sacri fontis existeret,
et plebs a servitute liberata
christiani populi sacramenta praeferret,
da, ut omnes gentes,
Israelis privilegium merito fidei consecutae,
Spiritus tui participatione regenerentur.
Per Christum Dominum nostrum.

Oracja znajduje się w *Sakramentarzu gelazjańskim*, ale nie występuje pośród oracji *per singulas lectiones in Sabbato Sancto*, lecz jest w zestawie oracji *per singulas lectiones in Sabbato Pentecosten*, gdzie następuje po kantyku z Księgi Wyjścia (15,1nn)³⁴. Jest to jedyna oracja spośród modlitw odnoszących się do czytań starotestamentalnych Wigilii Paschalnej w *Mszale Pawła VI*, która wspomina Ducha Świętego.

Podobnie jak w poprzedniej kolekcie, tak i tutaj, opisane wydarzenia wskazują na charakter typologiczny. Morze Czerwone jest znakiem wody chrzcielnej, zaś naród wyprowadzony z niewoli jest zapowiedzią ludu chrześcijańskiego; wydarzenia Starego Testamentu zostają wyjaśnione i nabierają nowego znaczenia w świetle Nowego Testamentu. Prośba o udział przez wiarę w godności ludu wybranego jest jakby echem słów św. Pawła: „Dlatego modlimy się stale za was, aby Bóg nasz uczynił was godnymi swego wezwania i aby z mocą wypełnił w was wszelkie pragnienie dobra oraz działanie wiary” (2 Tes 1,11).

4. Nowa Jerozolima: Iz 54,5-14

Omnipotens sempiterno Deus,
multiplica in honorem nominis tui
quod patrum fidei spondisti,

³² MARIA RENATA OD CHRYSYUSA, *dz. cyt.*, s. 86; P. GUÉRANGER, *Tydzień Męki Pańskiej i Wielki Tydzień*, t. VI, Łomża 1935, s. 636n; por. P. PARSCH, *Rok liturgiczny*, t. II, *Okres Wielkanocny*, Poznań 1956, s. 223.

³³ H. WITCZYK, *Przejście przez Morze Czerwone jako figura chrztu* (Wj 13,17–15,18.21), w: NOWAK (red.), *dz. cyt.*, s. 218 i 244n.

³⁴ GeV 620.

et promissionis filios sacra adoptione dilata,
 ut, quod priores sancti non dubitaverunt futurum,
 Ecclesia tam magna ex parte iam cognoscat impletum.
 Per Christum Dominum nostrum.

Oracja w *Sakramentarzu gelazjańskim* jest również złączona z czytaniem z Księgi Izajasza³⁵. Jest to typ modlitwy prostej: zaczyna się ona od wezwania i przechodzi od razu w prośbę³⁶. W *Mszale* Pawła VI może ona być zastąpiona inną modlitwą spośród tych, które następują po czytaniach opuszczonych. Związek tej modlitwy z poprzedzającym ją czytaniem wydaje się być przypadkowy. Czytanie bowiem dotyczy litości i miłości Boga do świętego miasta, które jest symbolem całego ludu Bożego. Bóg objawia się tu jako małżonek, Stworzyciel i Odkupiciel swego ludu. Mówi On o swojej nieustannej miłości oraz o niezachwianym przymierzu pokoju. Nowa Jerozolima będzie przez Niego przystrojona, umocniona w sprawiedliwości i uwolniona od wszelkiego lęku³⁷. Modlitwa natomiast zawiera prośbę o pomnożenie potomstwa obiecanego praojcom i chodzi w niej o wzrost liczby ochrzczonych, a nie o jakość przynależących do nowego ludu Bożego, jak to eksponuje czytanie. Temu czytaniu treściowo odpowiada modlitwa następna, która mówi o wzroście cnót wiernych.

5. Zbawienie dostępne dla wszystkich: Iz 55,1-11

Omnipotens sempiternus Deus,
 spes unica mundi,
 qui prophetarum tuorum praeconio
 praesentium temporum declarasti mysteria,
 auge populi tui vota placatus,
 quia in nullo fidelium nisi ex tua inspiratione proveniunt
 quarumlibet incrementa virtutum.
 Per Christum Dominum nostrum.

W *Sakramentarzu gelazjańskim* oracja ta odnosi się do dziesiątego czytania, które jest wzięte z Księgi Daniela³⁸. W *Mszale* z 1950 r. znajdujemy ją w łączności z dwunastym czytaniem z Dn 3,1-24, natomiast *Mszał* z 1970 r. wskazuje na czytanie z epiligu Deutero-Izajasza³⁹, gdzie jest mowa o zaproszeniu na ucztę, wiecznym przymierzu, nawróceniu i postannictwie słowa Bożego.

Lud Boży w dążeniu do wiecznego szczęścia nie może polegać tylko na sobie, albo na innych ludziach. Na tej drodze powinien pokładać nadzieję w Bogu (Jr 14,

³⁵ GeV 436.

³⁶ Por. J. MIAZEK, *Kolekta*, w: B. NADOLSKI (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989, s. 27.

³⁷ Por. L. STACHOWIAK, *Komentarze biblijne do czytań mszalnych. Święta*, Lublin 1981, s. 78.

³⁸ GeV 441.

³⁹ Por. A.-M. PELLETIER, *Księga Izajasza*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma świętego*, Warszawa 2000, s. 876.

22; 17,13), gdyż Bóg niesie nadzieję zbawienia ludom, narodom i „wyspom” (Iz 51, 4-5.8). Narody będą także pokładać nadzieję w imieniu Jezusa (Mt 12,21). Nadzieja pokładana w Chrystusie ma odnosić się przede wszystkim do życia przyszłego (1 Kor 15,19n; Ef 1,12n). Ta nadzieja zawieść nie może (Rz 5,5).

Kolekta wskazuje na Boga, który jest jedyną nadzieją świata. Prorocy przez zapowiadanie misterii zbawczych rozbudzali w ludziach nadzieję, która realizuje się w czasach Kościoła.

Czytanie z Księgi Izajasza zaczyna się od zaproszenia wszystkich spragnionych do wody (55,1). Słowa te odniesie później Chrystus do siebie: „Kto zaś będzie pił wodę, którą Ja mu dam, nie będzie pragnął na wieki” (J 4,14). Jest to woda żywa, która zaspokaja pragnienia wierzących i symbolizuje Ducha Świętego (J 7,37-39; Ap 22,1.17), który jest darem m.in. w czasie chrztu⁴⁰. W kolekcie może chodzić o umocnienie pragnienia chrztu u katechumenów i pragnienia łask u ochrzczonych. Wierni odczuwający takie pragnienie mogą wzrastać w cnotach, które pochodzą z natchnienia Bożego.

6. Źródło mądrości: Ba 3,9-15.31-4,1

Deus, qui Ecclesiam tuam
semper gentium vocatione multiplicas,
concede propitius,
ut, quos aqua baptismatis abluis,
continua protectione tuearis.
Per Christum Dominum nostrum.

Oracja pochodzi z *Sakramentarza gregoriańskiego*, gdzie następuje po czwartym czytaniu z Księgi Izajasza (54,17nn)⁴¹. W *Mszale* z 1950 r. znajdujemy ją po szóstym czytaniu z Księgi Barucha (3,9-38).

Modlitwa podkreśla, że Bóg zawsze pomnaża swój Kościół i czyni to przez powoływanie ludzi, którzy w Kościele są obmywani wodą chrztu świętego. Tego obmycia dokonuje Chrystus, co podkreśla św. Paweł: „Chrystus umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie, aby go uświęcić, oczyściwszy obmyciem wodą, któremu towarzyszy słowo” (Ef 5,25-26). Tenże Apostoł po swoim nawróceniu usłyszał od Ananiasza radę: „Ochrzczij się i obmyj z twoich grzechów” (Dz 22,16). Po wyliczeniu różnych grzeszników w Koryncie, Paweł powiada: „A takimi byli niektórzy z was. Lecz zostaliście obmyci, uświęceni i usprawiedliwieni w imię Pana naszego, Jezusa Chrystusa i przez Ducha Boga naszego” (1 Kor 6,11). Obmycie wodą chrztu

⁴⁰ Por. A. JANKOWSKI, *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1959, s. 283; G.S. QUINTILLÀ, „Alegraos!” (Mt 28,9). *Para una teologia y pastoral del gozo a partir de la Vigilia pasqual*, Roma 1984, s. 136.

⁴¹ GrH 84, 4.

świętego zmazuje grzechy i pomnaża Kościół. Ochrzczeni potrzebują jednak nadal nieustannej opieki Bożej, co wyrażone jest w prośbie zawartej w modlitwie. Czy ta modlitwa dobrze harmonizuje z czytaniem z Księgi Barucha? Wydaje się, że jej łączność z tym czytaniem nie ma bliższego związku. Czytanie koncentruje się na temacie mądrości, zaś kolekta kieruje uwagę na chrzest.

7. Nowe serce i nowy duch: Ez 36,16-28

Deus, incommutabilis virtus et lumen aeternum,
 respice propitius ad totius Ecclesiae sacramentum,
 et opus salutis humanae perpetuae dispositionis effectu
 tranquillius operare;
 totusque mundus experiatur et videat
 deiecta erigi, inveterata renovari
 et per ipsum Christum redire omnia in integrum,
 a quo sumpsere principium.
 Qui vivit et regnat in saecula saeculorum.

Do czytania z Księgi Ezechiela odnoszą się dwie kolekty do wyboru. Powyższą modlitwę *Sakramentarz gelazjański* łączy z pierwszym czytaniem z Księgi Rodzaju (1,1nn)⁴². *Mszał potrydencki* ma ją po drugim czytaniu opowiadającym o Noem (Rdz 5–8).

Modlitwa ta rozwija to, co stanie się głównym tematem *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*. Kościół jest niejako sakramentem (KK 1); jest on widzialnym sakramentem jedności (KK 9) i powszechnym sakramentem zbawienia (KK 48)⁴³. *Konstytucja o liturgii świętej* podejmuje myśl św. Augustyna, że z boku umierającego na krzyżu Chrystusa zrodził się przedziwny sakrament całego Kościoła (KL 5). Bóg jest nazwany w modlitwie niezmienną potęgą i wieczną światłością. Chrześcijańskie *Credo* zaczyna się od zdania: „Wierzę w Boga, Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi”. Jest tu podkreślona powszechna potęga Boga, która dotyczy nieba i ziemi, i objawia się ona w sposób szczególny w historii zbawienia⁴⁴. Jest to potęga wiekuista (Rz 1,20), podobnie jak wiekuistą jest Jego światłość.

Św. Jan w swoim liście pisze, że „Bóg jest światłością świata” (1 J 1,5). Również Chrystus mówi o sobie, że jest światłością świata (J 8,12; por. 12,46). Światłość Boża nie ma początku ani końca. Nowe Jeruzalem będzie oświetlone chwałą Boga i „lampą” Baranka (Ap 21,23; 22,5).

Prośba w modlitwie dotyczy wejrzenia Boga na Kościół i prowadzenia w pokoju dzieła zbawienia ludzkości. Zbawienie dokonuje się m.in. przez podnoszenie

⁴² GeV 432.

⁴³ Por. P. JOUNEL, *L'Anné*, w: A.G. MARTIMORT (red.), *L'Église en prière*, t. IV: *La liturgie et le temps*, Paris 1983, s. 55; CZERWIK, *dz. cyt.*, s. 190.

⁴⁴ LÉON-DUFOUR, *dz. cyt.*, s. 739nn.

upadłych, odradzanie słabych i powrót do pierwotnej nieskazitelności. Niektóre wyrażenia tej modlitwy przypominają fragment *Exultetu*, według którego uświęcająca siła nocy paschalnej „oddala zbrodnie, z przewin obmywa, przywraca niewinność upadłym”⁴⁵.

Chrystus jest tu ukazany jako Ten, od którego wszystko pochodzi. Oparciem do takiego stwierdzenia mogą być zdania z prologu Ewangelii św. Jana dotyczące Słowa, przez które wszystko się stało i bez którego „nic się nie stało, co się stało” (J 1,3). Również św. Paweł powiada, że w Chrystusie „zostało wszystko stworzone (...). Wszystko przez Niego i dla Niego zostało stworzone. On jest przed wszystkim i wszystko w Nim ma istnienie” (Kol 1,16-17).

Łączność tematyczna oracji z czytaniem z Księgi Ezechiela uwidacznia się w działaniu Boga na rzecz swojego ludu. W czytaniu Bóg zapowiada pokropienie ludu czystą wodą i oczyszczenie go od wszelkiej zmyzy (36,25)⁴⁶. Tej zapowiedzi Boga odpowiadają w kolekcie słowa o podnoszeniu upadłych, odradzaniu słabych i powrocie wszystkiego do pierwotnej nieskazitelności. W obydwu przypadkach zawarta jest symbolika chrzcielna.

Deus, qui nos ad celebrandum paschale sacramentum
utriusque Testamenti paginis instruis,
da nobis intellegere misericordiam tuam,
ut ex perceptione praesentium munerum
firmasit expectatio futurorum.
Per Christum Dominum nostrum.

Kolekta znajduje się w *Sakramentarzu gelazjańskim*, gdzie również jest złączona z czytaniem z Księgi Ezechiela⁴⁷. *Sakramentarz gregoriański* łączy ją z czytaniem z Księgi Izajasza (rozdz. 4)⁴⁸, natomiast *Mszał* z 1950 r. ma ją po siódmym czytaniu i odnosi do Ez 37,1-14.

W kolekcie zawarta jest Boża pedagogia, dostrzegalna w liturgii Wigilii Paschalnej⁴⁹. I chociaż jest to modlitwa jakby podsumowująca treść czytań ze Starego Testamentu, to można te czytania interpretować wedle zasady św. Augustyna: „Nowy Testament ukryty jest w Starym, a Stary w Nowym”⁵⁰ (por. KO 16). Prośba kolekty dotyczy pojęcia Bożego miłosierdzia i umocnienia nadziei życia wiecznego. Temat miłosierdzia ma swoją długą i bogatą historię w Starym Testamencie. Lud Boży Starożytności doświadczył miłosierdzia Bożego w wymiarze społecznym, wspólnotowym, indywidualnym i wewnętrznym⁵¹. Obraz miłosierdzia w życiu, działaniu i nauczaniu Chrystusa zostaje uproszczony i zarazem pogłębiony. Jego miłosierdzie

⁴⁵ MRP nr 19, s. 159.

⁴⁶ J. KUDASIEWICZ, „Pokropię was czystą wodą...” (Ez 36,25), w: J. NOWAK (red.), *dz. cyt.*, s. 246nn.

⁴⁷ GeV 437.

⁴⁸ GrH 84, 3.

⁴⁹ CZERWIK, *dz. cyt.*, s. 190.

⁵⁰ ŚW. AUGUSTYN, *Questionum in Heptateuchum* 2, 73, PL 34, 623.

⁵¹ JAN PAWEŁ II, *Encyklika o Bożym miłosierdziu* (30 XI 1980), nr 4.

znajduje swój finał w krzyżu i zmartwychwstaniu. „Misterium paschalne stanowi szczytowy punkt (...) objawienia i urzeczywistnienia miłosierdzia, które zdolne jest usprawiedliwić człowieka”⁵².

* * *

Spojrzenie na modlitwy po czytaniach Wigilii Paschalnej w aspekcie ich genezy i treści pozwala zauważyć, że osiem z nich ma swoje źródło w *Sakramentarzu gelaźjańskim* i dwie w *Sakramentarzu gregoriańskim*. Dziewięć oracji znajduje się w formularzach związanych z Wielką Sobotą i jedna z sobotą przed Zesłaniem Ducha Świętego. Dziewięć spośród tych modlitw znajduje się w *Mszale Piusa V* sprzed 1956 r. i zaledwie dwie w *Obrzędach Wielkiego Tygodnia* z 1956 r. Niektóre oracje na przestrzeni historii były łączone z innymi czytaniem niż to jest w *Mszale Pawła VI*. Modlitwy po czwartym i siódmym czytaniu nie harmonizują z odnośnymi czytaniem.

Główne tematy poruszone w kolektach to przede wszystkim chrzest i zbawienie. Do chrztu nawiązuje większość modlitw. Podobnie większość z nich ma w swej treści odniesienie do wydarzeń starotestamentalnych, które realizują się i aktualizują w celebracji Wigilii Paschalnej. Wspomina się tu dzieło stworzenia, obietnicę daną Abrahamowi, przejście przez Morze Czerwone, obietnice dawane praojcom i zapowiedane przez proroków. Liczne myśli zawarte w modlitwach mają swoje pokrycie w perykopach nowotestamentalnych. Wszystkie kolekty kierowane są do Boga przez Chrystusa. Wymiar trynitarny został uwidoczniiony tylko w jednej kolekcie, natomiast aspekt eklezjalny jest widoczny w kilku modlitwach.

---

⁵² *Tamże*, nr 7.